

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА НАПРЯМКИ ПОДОЛАННЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Хоменко І.О., доктор економічних наук, Чернігівський національний технологічний університет, Чернігів, Україна, Innakhomenko28@gmail.com, orcid.org/0000-0002-0839-4636

Горобінська І.В., Національний транспортний університет, Київ, Україна, irynavladuslavivna@gmail.com, orcid.org/0000-0001-9670-7198

Вовк Є.А., Національний транспортний університет, Київ, Україна, zhenya.vovk11@gmail.com, orcid.org/0000-0003-4270-6733

CAUSES OF OCCURRENCE AND DIRECTIONS OF OVERCOMING SHADOW ECONOMY IN UKRAINE

Khomenko I.O., Ph.D., Economics (Dr.), Tchernihiv national technological university, Tchernihiv, Ukraine, Innakhomenko28@gmail.com, orcid.org/0000-0002-0839-4636

Gorobinska I.V., National Transport University, Kyiv, Ukraine, irynavladuslavivna@gmail.com, orcid.org/0000-0001-9670-7198

Vovk Y.A., National Transport University, Kyiv, Ukraine, zhenya.vovk11@gmail.com, orcid.org/0000-0003-4270-6733

ПРИЧИНЫ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И НАПРАВЛЕНИЯ ПРЕОДОЛЕНИЯ ТЕНЕВОЙ ЭКОНОМИКИ В УКРАИНЕ

Хоменко И.А., доктор экономических наук, Черниговский национальный технологический университет, Чернигов, Украина, Innakhomenko28@gmail.com, orcid.org/0000-0002-0839-4636

Горобинская И.В., Национальный транспортный университет, Киев, Украина, irynavladuslavivna@gmail.com, orcid.org/0000-0001-9670-7198

Вовк Е.А., Национальный транспортный университет, Киев, Украина, zhenya.vovk11@gmail.com, orcid.org/0000-0003-4270-6733

Постановка проблеми. Тіньова економіка є у всіх країнах світу, незалежно від рівня їх розвитку, відмінність тільки в її обсязі. Однак в Україні спостерігаються надзвичайні масштаби цього явища, що зумовлюють посилену уваги щодо пошуків напрямків її подолання. Глобальні процеси поширення тіньової економіки зумовлюють необхідність проведення наукового дослідження щодо розробки ефективних методів її скорочення. Створення сприятливих умов для впровадження напрямків подолання потребує проведення глибоких теоретичних досліджень та надання наукових рекомендацій, які можуть стати важливим чинником ефективного функціонування національної економіки України. Дослідження механізму зменшення тіньової економіки дозволить знайти шляхи впровадження його в умовах України.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням детінізації економіки було присвячено праці В. Базилевич, О. Барановський, В. Бородюк, А. Базилук, З. Варналій, А. Гальчинський, В. Геєць, П. Єщенко, Я. Жаліло, В. Засанський, Т. Ковальчук, І. Мазур, В. Мандибура, С. Огреба, О. Пасхавер, В. Попович, Т. Приходько, О. Турчинов, Т. Тищук, А. Чухно.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання виникнення нелегальної економіки в Україні потребують поглибленого вивчення. Важливими проблемами на сьогодні залишаються розробки комплексних заходів забезпечення детінізації в Україні.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка системи заходів щодо детінізації економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У першому випадку, на думку вчених, головною причиною тіньових відносин є недосконалість законів і правоохоронної діяльності, які створюють великі витрати для легального захисту прав власності, в другому випадку – головною причиною виступають культурні норми, які розглядають конкурентну підприємницьку діяльність як маргінальну і таку, що піддається моральному осуду.

Причини зростання тіньової економіки можна класифікувати наступним чином:

- а) економічні (пов'язані з економічною кризою і її наслідками);
- б) соціальні (соціальна несправедливість, несправедливий розподіл доходів, порушення соціальних зобов'язань з боку держави, деградація соціально-психологічних орієнтирів тощо);
- в) правові (прогалини в законодавстві, які мотивують людину до здійснення тіньової діяльності);
- г) політичні (політична нестабільність, відсутність цілеспрямованої політики по впливу на конкретні прояви тіньової економіки, неефективна діяльність, правоохоронних органів щодо боротьби та протидії тіньовій економіці тощо);
- д) історичні (сформовані історично особливості і закономірності конкретного суспільства);
- е) психологічні (здатність членів суспільства до використання нелегальних шляхів для досягнення поставлених цілей);
- є) соціокультурні (відношення суспільства до тіньової економіки).

Негативні наслідки тіньової економіки проявляються в різних соціально-економічних структурах. Зокрема, значний деструктивний вплив вона здійснює на режим конкуренції, ефективність виробництва і поділу праці, на умови відтворення робочої сили, структуру споживання і виробництва, природне середовище [4]. Виділяють такі наслідки тіньової економіки (рис.1):

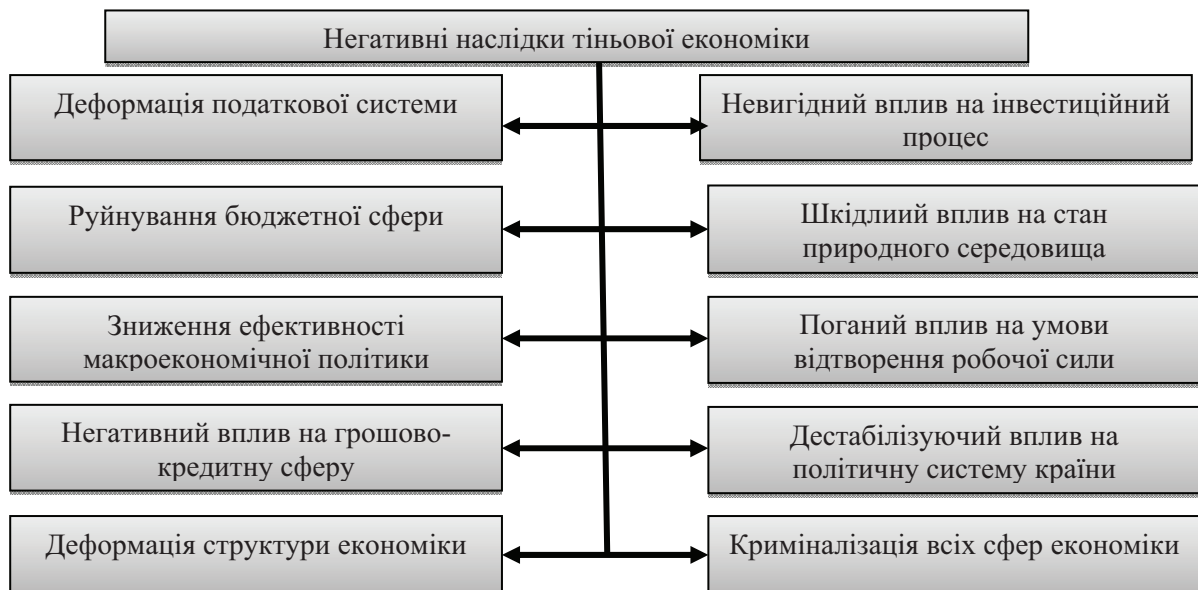

Рисунок 1 – Негативні наслідки тіньової економіки
Figure 1 – Negative effects of the shadow economy

1. Деформація податкової системи проявляється у впливі на розподіл податкового навантаження і, як наслідок, в скороченні бюджетних витрат і деформації її структури.
2. Руйнування бюджетної сфери проявляється в скороченні витрат державного бюджету та деформації його структури.
3. Зниження ефективності макроекономічної політики, яка проявляється, насамперед, у зростанні помилок макроекономічного регулювання, внаслідок неможливості контролю над виконанням макроекономічних рішень і наявності «темної матерії» в економіці, що робить неможливою точну оцінку масштабів економічної діяльності в державі.
4. Негативний вплив на грошово-кредитну сферу проявляється в деформації структури платіжного обороту, стимулювання інфляції, деформації кредитних відносин і збільшенні інвестиційних ризиків, нанесенні шкоди кредитним інститутам, інвесторам, вкладникам, акціонерам, суспільству в цілому.
5. Деформація структури економіки. Кримінальна економічна діяльність є не тільки наслідком деформацій економічної структури, а й її фактором.
6. Невигідний вплив на інвестиційний процес – високий рівень тіньової економіки зменшує міжнародну довіру до країни з боку потенційних інвесторів.

7. Шкідливий вплив на стан природного середовища. Злочинні організації можуть завдати серйозної екологічної шкоди (особливо слабо розвиненим країнам). Найяскравішим прикладом для України є вирубка лісів в Карпатах або добування бурштину на Поліссі.

8. Поганий вплив на умови відтворення робочої сили. Наслідки підпільної роботи негативні для працівників, оскільки в разі нещасного випадку робітник залишається наодинці зі своїми проблемами. Крім того, тіньова зарплата не передбачає відрахувань в пенсійний фонд, що в подальшому вплине на розмір пенсії працівника.

9. Дестабілізуючий вплив на політичну систему країни. Такий вплив здійснюється на державному рівні і проявляється в основному через лобіювання інтересів суб'єктів тіньової економіки в представницьких органах влади.

10. Ще одним із численних наслідків впливу тіньової економіки на економічне життя суспільства є криміналізація всіх сфер економіки.

Складається унікальна структура економіки, яка живиться за рахунок інфляції, нееквівалентного обміну результатів праці між суб'єктами ринкових відносин, перерозподілу і захоплення чужої власності, постійного зубожіння переважної частини населення. Ця структура перетворює корупцію та «тіньові» принципи підприємництва на реальні чинники економічного розвитку. По суті, на наших очах майже миттєво сформувався найгірший різновид «ринкового» підприємництва, що існує лише за умов розквіту корупції, відвертої криміналізації господарсько-комерційних зв'язків між суб'єктами ринкових відносин і домінування абсолютної та відвертої неповаги до закону.

«Тіньова» економіка існує в усьому світі, однак усюди проявляється в різних масштабах і формах, а отже, чинить й різний вплив на всі соціально-економічні та політичні процеси в державі. Загалом у світовій економічній практиці прийнято вважати, що контрекономіка у розмірі 5-10% від ВВП суттєво не впливає на соціально-економічні процеси у суспільстві, натомість її частка в 30-50% є критичною, таке перевищення свідчить про функціонування у країні відтворювальної системи «тіньових» економічних відносин [7].

За попередніми розрахунками Міністерства економічного розвитку і торгівлі рівень тіньової економіки у I кварталі 2018 року склав 33% від офіційного ВВП, що на 4 % менше за показник I кварталу 2017 року (рис.2).

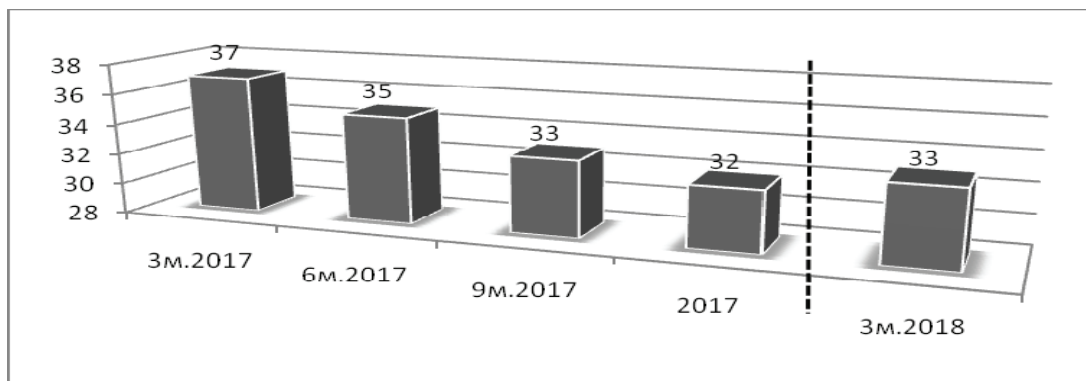

Рисунок 2 – Рівень тіньової економіки, % від обсягу офіційного ВВП [3]

Figure 2 – The level of the shadow economy, % of the official GDP [3]

Нещодавно міжнародна Асоціація присяжних сертифікованих бухгалтерів (ACCA) оприлюднила результати дослідження, в якому стверджується, що українська тіньова економіка становить майже 46% від офіційного ВВП [2].

Під впливом різних факторів почалася ланцюгова реакція, яка призвела до поширення тіньового сегмента і, як наслідок, зміни соціальної структури суспільства.

Внаслідок зміни соціальної культури з'явився особливий вид тіньової економіки – тінізація оплати праці. Високий рівень тінізації оплати праці пояснюється наступним (рис.3):

1) значним розривом між вартістю трудових ресурсів для роботодавця та фактичною сумою, яку працюючий отримує за свою працю;

2) толерантним ставленням працюючих до практики виплати неофіційних заробітних плат та, відповідно, позбавлення їх гарантій щодо пенсійного та соціального забезпечення;

3) відчуттям невідповідності сплачених податків та внесків якості державних послуг, що призводить до необхідності значних додаткових витрат з боку населення з метою отримання цих послуг на належному рівні;

4) відчуттям несправедливості системи розподілу пенсій, пов'язаної з наявністю великої кількості спеціальних, професійних, особливих та пільгових професійних режимів;

5) наявністю механізмів, які забезпечують легке та дешеве вилучення коштів підприємств у нелегальний сектор економіки з метою виплати тіншових заробітних плат;

6) фактичною безкарністю порушень у сфері оплати праці.

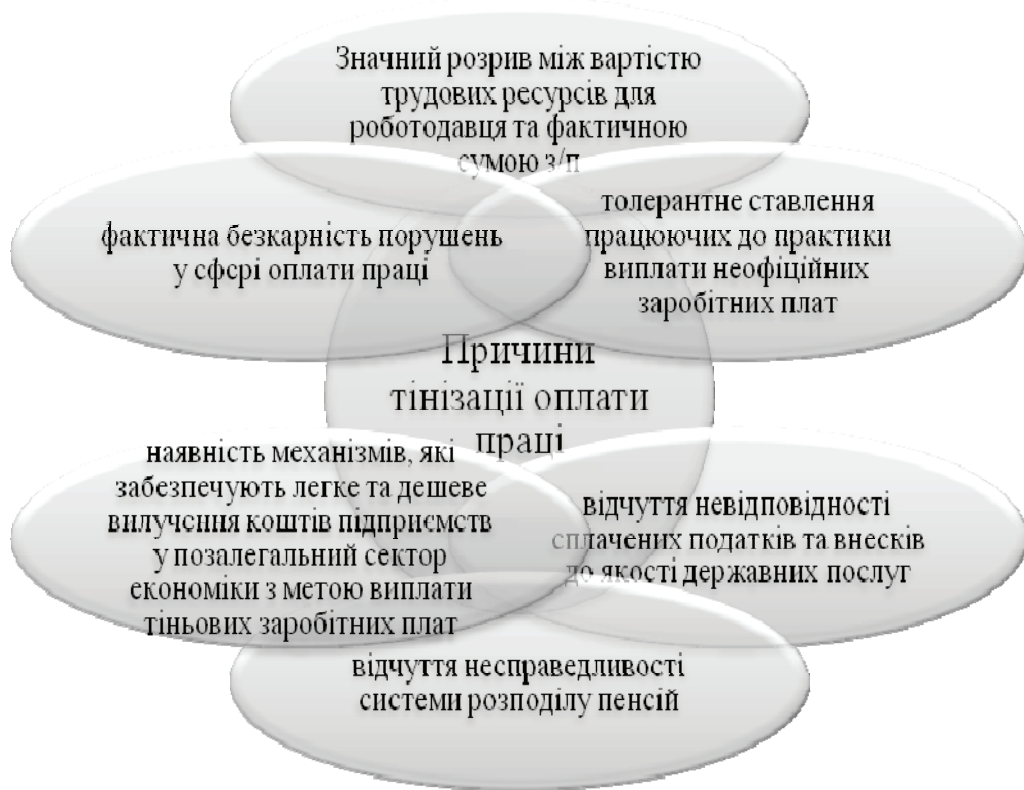

Рисунок 3 – Причини тінзації оплати праці

Figure 3 – Causes of wage shadowing

Ефективність боротьби з тіншовою економікою безпосередньо залежить від розробки та впровадження державних заходів детінізації, які повинні бути комплексними і поєднувати політичні, правові, організаційні та регулятивні заходи. Серед них: створення більш привабливих, ніж в інших державах, умов для інвестування й залучення фінансових ресурсів; прийняття законодавчих актів, що посилюють захист приватної власності, комерційної та банківської таємниці, забезпечують правову захищеність підприємців; посилення відповідальності правопорушників; реорганізація системи державного управління з метою збільшення оперативності реагування на швидкі зміни макроекономічної ситуації; здійснення комплексної податкової реформи, що передбачає розширення оподаткованої бази, з одночасним скороченням розмірів податкових ставок; реформування національної системи бухгалтерської звітності з метою її спрощення й уніфікації; активізація державного контролю за результатами господарської діяльності [5].

Загалом у контексті проблеми зменшення обсягів тіншового сектору в Україні необхідно продовжити комплекс реформ у податковій сфері, при цьому основна увага має бути приділена таким напрямкам: зміцненню податкової системи та податкової служби на основі змін у податковому законодавстві; підвищенню прозорості у податковій сфері та належному контролю операцій органів державного управління; створенню правового механізму та відповідної інфраструктури для протидії відмиванню коштів, отриманих незаконним шляхом, і поверненню незаконно вивезених з України капіталів; зміцненню методів управління у державному секторі, а також удосконаленню функціонування державної влади в цілому [6].

Механізм реалізації системи заходів скорочення тіншової економіки представлено на рис.4.

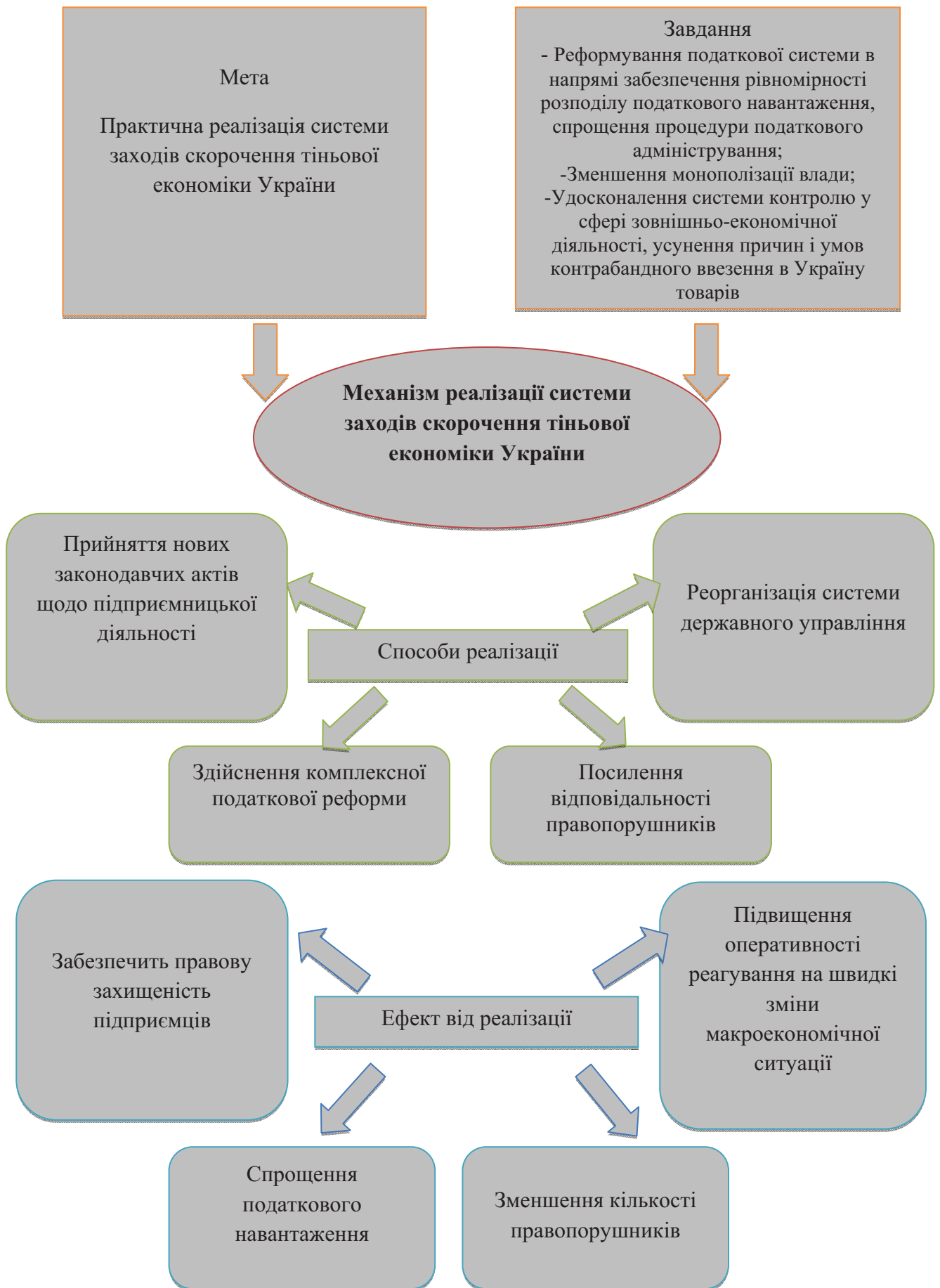

Рисунок 4 – Механізм реалізації системи заходів скорочення тіньової економіки в Україні
Figure 4 – Mechanism for implementing a system of measures to reduce the shadow economy in Ukraine

Висновки. Тінізація економічних відносин має специфічний вплив на економіку України. Зовнішні кризові явища швидко призводять до масштабного вилучення капіталів з офіційної економіки, що поглиблює її кризовий стан. У контексті ризиків розбалансованості світової економіки та загроз чергової економічної кризи руйнування механізмів та інструментів тінізації економічної діяльності є передумовою забезпечення стійкості економіки до кризових явищ. До найістотніших чинників тінізації національної економіки належать: суперечливість та дублювання законодавчої та нормативно-розпорядчої бази, недовіра організаційно-інституціональних механізмів антикорупційного законодавства, неефективність функціонування судової та правоохоронної системи, неефективне адміністрування податків, відсутність історичної практики дотримання норм та моральних стандартів законослухняної поведінки у суб'єктів господарювання та громадян [8].

Для подолання надмірної тінізації економіки України варто реалізувати такі заходи: зробити легальні умови ведення бізнесу конкурентними з тіньовими, акцентувавши увагу на перегляді ставок податків, оптимізувати податкове навантаження на платників; полегшити адміністрування податків; полегшити умови ведення бізнесу (зокрема, спростити дозвільну систему, передати частину регулюючих функцій від держави до об'єднань підприємців); посилити боротьбу з тіньовою економічною діяльністю та корупційними проявами; зробити прозорішим процес витрачання бюджетних коштів. З метою подолання негативних наслідків процесу тінізації економіки України, значного зменшення його рівня, необхідно розробити та реалізувати низку заходів щодо протидії тінізації: заходи щодо детінізації економіки; заходи щодо декриміналізації економіки; заходи щодо запобігання непродуктивного відтоку капіталів з України.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Офіційний сайт Державної фіскальної служби [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua>
3. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
4. Бабина О.Є. Розвиток економічної системи як процес реалізації її потенціалу / О.Є. Бабина, О.О. Карпенко // Економіка розвитку. – 2013. – № 4 (68). – С. 57–62. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/egro_2013_4_13
5. Волошин О.Р. До питання впливу тіньового сектора економіки на економічну безпеку держави / О.Р. Волошин // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvse/nvse_01_2018/05.pdf
6. Корягіна Т.В., Якименко К.А. Проблема ухилення від податків та наслідки цього явища для бюджету України. Молодий вчений. – 2017. – № 1(41) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/1/148.pdf>
7. Розпутенко І. Тіньова економіка: сприйняття державою і громадою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://matrix-info.com/2018/04/12/tinova-ekonomika-spryjnyattya-derzhavoyu-i-gromadoyu/>
8. Шматковська Т.О., Тверда І.В. Тіньова економіка: дефініція, структура, причини виникнення та шляхи мінімізації. Вісник Запорізького національного університету: збірник наукових праць. Економічні науки. Запоріжжя: Запорізький національний університет. – 2014. С. 177–185.

REFERENCES

1. The official website of the State Statistics Committee [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
2. Official Website of the State Fiscal Service [Electronic resource]. – Access mode: <http://sfs.gov.ua> [in Ukrainian].
3. Official website of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.me.gov.ua> [in Ukrainian].
4. Babina O.E., Karpenko O.O. (2013) Rozvytok ekonomichnoi systemy yak protses realizathii ii potentialu [Development of the economic system as a process of realizing its potential]. Development

Economics, 4(68), 57-62 [Electronic resource]. – Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecro_2013_4_13 [in Ukrainian].

5. Voloshyn O.R. (2018) Do pytannya vplyvu tinyovogo sektoru ekonomiky na ekonomichnu bezpeku derzhavy [On the issue of the influence of the shadow economy sector on the country's economic security]. Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs [Electronic resource]. – Access mode: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvse/nvse_01_2018/05.pdf [in Ukrainian].

6. Koryagina T.V., Yakimenko K.A. (2017) Problemy uhylennya vid podatkov ta naslidku tsyogo yavuscha dlya byudzhety Ukrainy [The problem of tax evasion and the consequences of this phenomenon for the budget of Ukraine]. Young scientist, 1(41) [Electronic resource]. – Access mode: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/1/148.pdf> [in Ukrainian].

7. Rozputenko I. (2018) Tinyova ekonomika: spryynyattya derzhavoyu i gromadoyu [Shadow economy: perceptions by the state and the community]. [Electronic resource]. – Access mode: <https://matrix-info.com/2018/04/12/tinova-ekonomika-spryynyattya-derzhavoyu-i-gromadoyu/> [in Ukrainian].

8. Shmatkovska T.O., Tverda I.V. (2014) Tinyova ekonomika: definitsiya, structura, prychyny vynyknennya ta shlyahy minimizatsii [Shadow economy: definition, structure, causes of occurrence and ways of minimization]. Bulletin of the Zaporizhzhya National University: a collection of scientific works. Economic sciences, Zaporizhzhya, 177-185 [in Ukrainian].

РЕФЕРАТ

Хоменко І.О. Причини виникнення та напрямки подолання тіньової економіки в Україні / І.О. Хоменко, І.В. Горобінська, Є.А. Вовк // Вісник Національного транспортного університету. Серія «Економічні науки». Науково-технічний збірник. – К. : НТУ, 2019. – Вип. 2 (44).

Стаття присвячена аналізу тіньової економіки, причин її виникнення, дослідженню наслідків її існування, розробці заходів зменшення обсягів тіньової економіки та шляхів її подолання в Україні.

Об'єкт дослідження – тіньова економіка України.

Мета дослідження – розробка системи заходів скорочення тіньової економіки України на основі аналізу сучасних тенденцій її розвитку.

Методи дослідження – метод пізнання, метод системного аналізу, метод аналізу та синтезу, а також метод порівняння.

В ході дослідження проаналізовано причини виникнення тіньової економіки та фактори, що викликають тінізацію оплати праці. Доведено, що значний деструктивний вплив тіньова економіка здійснює на режим конкуренції, ефективність виробництва і поділу праці, на умови відтворення робочої сили, структуру споживання і виробництва. Досліджено негативні наслідки тіньової економіки: деформація податкової системи, нерівномірний розподіл податкового навантаження, зниження ефективності макроекономічної політики, деструктуризація платіжного обороту, стимулювання інфляції, деформація кредитних відносин і збільшення інвестиційних ризиків, зниження міжнародної довіри до країни з боку потенційних інвесторів, дестабілізуючий вплив на політичну систему країни, криміналізація всіх сфер економіки.

Ефективність боротьби з тіньовою економікою безпосередньо залежить від розробки та впровадження державних заходів детінізації, які повинні бути комплексними і поєднувати політичні, правові, організаційні та регулятивні заходи. Серед них: створення більш привабливих, ніж в інших державах, умов для інвестування й залучення фінансових ресурсів; прийняття законодавчих актів, що посилюють захист приватної власності, комерційної та банківської таємниці, забезпечують правову захищеність підприємців; посилення відповідальності правопорушників; реорганізація системи державного управління з метою збільшення оперативності реагування на швидкі зміни макроекономічної ситуації; здійснення комплексної податкової реформи, що передбачає розширення оподаткованої бази; активізація державного контролю за результатами господарської діяльності.

Висновки – з метою подолання негативних наслідків процесу тінізації економіки України, значного зменшення її рівня, необхідно розробити та реалізувати низку заходів щодо детінізації та декриміналізації економіки та щодо запобігання непродуктивного відтоку капіталів з України. За результатами дослідження розроблено систему заходів скорочення тіньової економіки в Україні, основними з яких є: створення легальних умов ведення бізнесу, конкурентних з тіньовими; оптимізація податкового навантаження на платників; спрощення адміністрування податків; полегшення умов ведення бізнесу; посилення боротьби з тіньовою економічною діяльністю та корупційними проявами; підвищення прозорості процесу витрачання бюджетних коштів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА, ДЕТИНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ, ЗАХОДИ ПОДОЛАННЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ.

ABSTRACT

Khomenko I.O., Gorobinska I.V., Vovk E.A. Causes of occurrence and direction of overcoming the shadow economy in Ukraine. Visnyk National Transport University. Series «Economic sciences». Scientific and Technical Collection. – Kyiv: National Transport University, 2019. – Issue 2 (44).

The article is devoted to the analysis of the shadow economy, the reasons for its occurrence, the study of the consequences of its existence, the development of measures to reduce the size of the shadow economy and ways to overcome it in Ukraine.

The object of research is the shadow economy of Ukraine.

The purpose of the study is to develop a system of measures to reduce the shadow economy of Ukraine based on an analysis of current trends in its development.

Research methods - the method of cognition, the method of system analysis, the method of analysis and synthesis, as well as the method of comparison.

During the study, the causes of the emergence of the shadow economy and factors causing wage shadowing are analyzed. It has been proved that the shadow economy has a significant destructive effect on the mode of competition, the efficiency of production and division of labor, on the conditions of reproduction of the labor force, the structure of consumption and production. The negative effects of the shadow economy are analyzed: deformation of the tax system, uneven distribution of tax burden, reduction of the efficiency of macroeconomic policies, the restructuring of payment transactions, stimulation of inflation, deformation of credit relations and increase of investment risks, decrease of international trust on the part of potential investors, destabilizing influence on the political system country, criminalization of all spheres of the economy.

The effectiveness of combating the shadow economy is directly dependent on the development and implementation of state-level shadowing measures, which must be comprehensive and combine political, legal, organizational and regulatory measures. Among them: the creation of conditions for investment and attraction of financial resources more attractive than in other countries; adoption of legislative acts that strengthen the protection of private property, commercial and banking secrets, provide legal protection for entrepreneurs; increasing the responsibility of offenders; reorganization of the public administration system in order to increase the responsiveness to rapid changes in the macroeconomic situation; the implementation of a comprehensive tax reform, which involves the expansion of the tax base; intensification of state control over the results of economic activity.

Conclusions – in order to overcome the negative consequences of the process of shadowing of the Ukrainian economy, a significant reduction of its level, it is necessary to develop and implement a number of measures aimed at the shadowing and decriminalization of the economy and to prevent the unproductive outflow of capital from Ukraine. According to the results of the study, a system of measures to reduce the shadow economy in Ukraine, the main of which are: the creation of legal conditions for doing business, competitive with the shadow; optimization of tax burden on payers; simplification of tax administration; facilitating business conditions; strengthening the fight against shadow economic activity and corrupt manifestations; increasing the transparency of the budget spending process.

KEY WORDS: SHADOW ECONOMY, SHADOWING OF THE ECONOMY, MEASURES TO OVERCOME THE SHADOW ECONOMY.

РЕФЕРАТ

Хоменко И.А. Причины возникновения и направления преодоления теневой экономики в Украине / И.А. Хоменко, И.В. Горобинская, Е.А. Вовк // Вестник Национального транспортного университета. Серия «Экономические науки». Научно-технический сборник. – К.: НТУ, 2019. – Вып. 2 (44).

Статья посвящена анализу теневой экономики, причин ее возникновения, исследованию последствий ее существования, разработке мероприятий уменьшения объемов теневой экономики и путей его преодоления в Украине.

Объект исследования – теневая экономика Украины.

Цель исследования – разработка системы мер сокращения теневой экономики Украины на основе анализа современных тенденций ее развития.

Методы исследования – метод познания, метод системного анализа, метод анализа и синтеза, а также метод сравнения.

В ходе исследования проанализированы причины возникновения теневой экономики и факторы, вызывающие тенезации оплаты труда. Доказано, что значительное деструктивное влияние теневая экономика оказывает на режим конкуренции, эффективность производства и разделения труда, условия воспроизводства рабочей силы, структуру потребления и производства. Исследованы негативные последствия теневой экономики: деформация налоговой системы, неравномерное распределение налоговой нагрузки, снижение эффективности макроэкономической политики, деструктуризация платежного оборота, стимулирование инфляции, деформация кредитных отношений и увеличение инвестиционных рисков, снижения международного доверия к стране со стороны потенциальных инвесторов, дестабилизирующее влияние на политическую систему страны, криминализация всех сфер экономики.

Эффективность борьбы с теневой экономикой напрямую зависит от разработки и внедрения государственных мероприятий детенизации, которые должны быть комплексными и сочетать политические, правовые, организационные и регулятивные меры. Среди них: создание более привлекательных, чем в других государствах, условий для инвестирования и привлечения финансовых ресурсов; принятие законодательных актов, усиливающих защиту частной собственности, коммерческой и банковской тайны, обеспечивают правовую защищенность предпринимателей; усиление ответственности правонарушителей; реорганизация системы государственного управления с целью увеличения оперативности реагирования на быстрые изменения макроэкономической ситуации; осуществление комплексной налоговой реформы, предусматривающей расширение налогооблагаемой базы; активизация государственного контроля за результатами хозяйственной деятельности.

Выводы – с целью преодоления негативных последствий процесса тенезации экономики Украины, значительному уменьшению ее уровня, необходимо разработать и реализовать ряд мер по детенизации и декриминализации экономики и по предотвращению непродуктивного оттока капиталов из Украины. По результатам исследования разработана система мер сокращения теневой экономики в Украине, основными из которых являются: создание легальных условий ведения бизнеса, конкурентных с теневыми; оптимизация налоговой нагрузки на плательщиков; упрощение администрирования налогов; облегчение условий ведения бизнеса; усиление борьбы с теневой экономической деятельностью и коррупционными проявлениями; повышение прозрачности процесса расходования бюджетных средств.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: ТЕНЕВАЯ ЭКОНОМИКА, ДЕТЕНИЗАЦИЯ ЭКОНОМИКИ, МЕРЫ ПРЕОДОЛЕНИЯ ТЕНЕВОЙ ЭКОНОМИКИ.

АВТОРИ:

Хоменко Інна Олександрівна, Чернігівський національний технологічний університет, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри теоретичної та прикладної економіки, e-mail: Innakhomenko28@gmail.com, тел. +380503703037, Україна, 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, orcid.org/0000-0002-0839-4636

Горобінська Ірина Владиславівна, Національний транспортний університет, старший викладач кафедри фінансів, обліку і аудиту, e-mail: irynavladuslavivna@gmail.com, тел. +380677822674, Україна, 01010, м. Київ, вул. Омеляновича-Павленка, 1, к. 424, orcid.org/0000-0001-9670-7198

Вовк Євгенія Андріївна, Національний транспортний університет, студентка групи ФТ-І-1м факультету менеджменту, логістику та туризму, e-mail: zhenya.vovk11@gmail.com, тел. +380637114277, Україна, 01010, м. Київ, вул. Омеляновича-Павленка, 1, orcid.org/0000-0003-4270-6733

AUTHORS:

Khomenko Inna O., Tchernihiv National Technological University, Ph.D., Economics (Dr.), Associate Professor, Professor of the Department of Theoretical and Applied Economics, e-mail: Innakhomenko28@gmail.com, тел. +380503703037, Ukraine, 14035, Tchernihiv, Shevchenko, 95, orcid.org/0000-0002-0839-4636

Gorobinska Iryna V., National Transport University, Senior Lecturer of the Department of Finance, Accounting and Audit, e-mail: irynavladuslavivna@gmail.com, tel. +380442809937, Ukraine, 01010, Kyiv, Omelyanovicha-Pavlenko, 1, room 424, orcid.org/0000-0001-9670-7198

Vovk Eugenia A., Student of the FT-I-1m Faculty of Management, Logistics and Tourism, e-mail: zhenya.vovk11@gmail.com, тел. +380637114277, Ukraine, 01010, Kyiv, Omelyanovicha-Pavlenko, 1, orcid.org/0000-0003-4270-6733

АВТОРЫ:

Хоменко Инна Александровна, Черниговский национальный технологический университет, доктор экономических наук, доцент, профессор кафедры теоретической и прикладной экономики, e-mail: Innakhomenko28@gmail.com, тел. +380503703037, Украина, 14035, г. Чернигов, ул. Шевченко, 95, orcid.org/0000-0002-0839-4636

Горобинская Ирина Владиславовна, Национальный транспортный университет, старший преподаватель кафедры финансов, учета и аудита, e-mail: irynavladuslavivna@gmail.com, тел. +380442809937, Украина, 01010, г. Киев, ул. Омеляновича-Павленко, 1, к. 424, orcid.org/0000-0001-9670-7198

Вовк Евгения Андреевна, Национальный транспортный университет, студентка группы ФТ-I-1м факультета менеджмента, логистики и туризма, e-mail: zhenya.vovk11@gmail.com, тел. +380637114277, Украина, 01010, г. Киев, ул. Омеляновича-Павленко, 1, orcid.org/0000-0003-4270-6733

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Базилуок А.В., доктор економічних наук, професор, Національний транспортний університет, професор кафедри фінансів, обліку і аудиту, Київ, Україна.

Ільчук В.П., доктор економічних наук, професор, Чернігівський національний технологічний університет, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Чернігів, Україна.

REVIEWER:

Bazilyuk A.V., Ph.D., Economics (Dr.), Professor, National Transport University, Professor of Department of Finances, Account and Audit, Kyiv, Ukraine.

Il'chuk V.P., Ph.D., Economics (Dr.), Professor, Tchernihiv National Technological University, Professor of Department of Finances, Banking and Insurance, Tchernihiv, Ukraine.